

# Ubezpieczenie społeczne rolników

W Unii Europejskiej nie istnieje zunifikowany system ubezpieczeń społecznych rolników. W poszczególnych państwach UE funkcjonują różne systemy ubezpieczenia społecznego. Rolnicy są ubezpieczeni na zasadach ogólnych, albo na zasadach dla osób prowadzących działalność gospodarczą lub na zasadach odrębnych. Odrębne systemy ubezpieczenia społecznego rolników posiadają między innymi: Polska, Austria, Finlandia, Francja, Niemcy i Włochy.



W Polsce dopiero w latach 70 XX wieku uznano zasadność funkcjonowania indywidualnych gospodarstw rolnych. Od tego czasu zaczęła się zmieniać polityka rolna państwa i stosunek do rolników indywidualnych jako znaczącej grupy społeczno zawodowej. Wtedy właśnie objęto rolników indywidualnych ubezpieczeniami społecznymi oraz udostępniono im społeczną służbę zdrowia. Na podstawie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, została przyznana rolnikom, oprócz prawa do emerytury i renty, możliwość korzystania z bezpłatnej opieki medycznej.

Odrębny system ubezpieczenia społecznego rolników powstał w 1990 roku.

Ubezpieczenie społeczne rolników zostało wyodrębnione z systemu ubezpieczeń społecznych (ZUS) **Ustawą z 20 grudnia 1990 roku. o ubezpieczeniu społecznym rolników.**

Ustawa ta powołuje Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w celu realizacji zadań związanych z ubezpieczeniem społecznym rolników i ich rodzin. Instytucja ta istnieje w systemie administracji publicznej od roku 1991 jako samodzielna jednostka odpowiedzialna za realizację wyodrębnionego z ZUS, kompleksowego systemu ubezpieczenia społecznego rolników. Do podstawowych zadań KRUS należą przede wszystkim obsługa rolników w sprawach dotyczących obejmowania ubezpieczeniem

społecznym rolników i opłacania składek na to ubezpieczenie. KRUS przyznaje i wypłaca świadczenia pieniężne z ubezpieczenia emerytalno-rentowego, jak również wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego.

## **Kogo dokładnie dotyczy ubezpieczenie społeczne rolników?**

Zgodnie z art. 1 Ustawy, ubezpieczenie społeczne rolników, obejmuje **rolników i pracujących z nimi domowników**, którzy:

- 1) posiadają obywatelstwo polskie lub
- 2) przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy, zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zgody na pobyt ze względów humanitarnych, zgody na pobyt tolerowany lub w związku z uzyskaniem w Rzeczypospolitej Polskiej statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, lub
- 3) są obywatelami państw członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym.

Ubezpieczenie to obejmuje obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, jeżeli przepisy Unii Europejskiej dotyczące stosowania systemów zabezpieczenia społecznego nie stanowią inaczej.

## **Rodzaje ubezpieczenia**

W ubezpieczeniu społecznym rolników funkcjonują na odrębnych zasadach finansowych **dwa rodzaje ubezpieczenia:**

1. **ubezpieczenie emerytalno-rentowe**, finansowane w przeważającej części z dotacji budżetowej, uzupełnionej dochodami ze składek ubezpieczonych rolników;
2. **ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie**, realizację świadczeń z tego ubezpieczenia gwarantują jedynie składki od rolników, gromadzone w Funduszu Składkowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników. Fundusz ten jest osobą prawną, funkcje zarządu pełni z urzędu Prezes KRUS, pod nadzorem Rady Rolników.

## **Ustawa przewiduje dwie formy objęcia ubezpieczeniem:**

1. z mocy ustawy (czyli obowiązkowo), gdy powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha przeliczeniowy,
2. na wniosek (czyli dobrowolnie), gdy powierzchnia użytków rolnych wynosi 1 i poniżej ha przeliczeniowego.

### **Ubezpieczenie obowiązkowe**

**Ubezpieczeniu społecznemu rolników podlega obowiązkowo: rolnik**, czyli pełnoletnia osoba fizyczna zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego użytków rolnych lub dział specjalny produkcji rolnej, w tym również w ramach grupy producentów rolnych, także osoba która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia, a także **małżonek rolnika** oraz **domownik** stale pracujący w tym gospodarstwie, jeżeli rolnik ten, jego małżonek, domownik, nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu (*Uznaje się, że rolnik lub domownik podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, jeżeli z tytułu wykonywania pracy (bez względu na wymiar czasu pracy) czy innej aktywności zawodowej, objęty jest obowiązkowymi ubezpieczeniami: emerytalnym i rentowymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (ZUS). Podleganie innemu ubezpieczeniu społecznemu dotyczy m.in.: osób, które wykonują pracę w ramach umowy agencyjnej, umowy zlecenia (jeśli przychód z tego tytułu nie przekracza 50 % kwoty minimalnego wynagrodzenia w rozliczeniu miesięcznym); z tytułu prowadzenia działalności w okresach pobierania zasiłku dla bezrobotnych*), nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty (z KRUS lub ZUS), albo nie ma ustalonego prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych.

Powyższe oznacza, iż przy ustalaniu podlegania ubezpieczeniu każde inne ubezpieczenie społeczne ma pierwszeństwo przed ubezpieczeniem rolniczym. Rolnik lub domownik ubezpieczony z mocy ustawy może w szczególnych przypadkach pozostać w ubezpieczeniu rolniczym po rozpoczęciu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Ubezpieczenie z mocy ustawy istnieje niezależnie od woli osoby spełniającej warunki do podlegania temu ubezpieczeniu lub woli płatnika. Z podlegania ubezpieczeniu w trybie

obowiązkowym nie można zrezygnować. W każdym zatem przypadku, gdy rolnik lub domownik spełnia wszystkie warunki do obowiązkowego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w tym jeżeli nie podlega obowiązkowo innemu ubezpieczeniu społecznemu na mocy odrębnych przepisów (wyjątek - prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej), staje się on ubezpieczonym z mocy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.



### **Ubezpieczenie społeczne rolników dla osób prowadzących działy specjalne produkcji rolnej**

Począwszy od 2 maja 2004 r., zgodnie z nowelizacją ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, za działy specjalne produkcji rolnej, uzasadniające objęcie ubezpieczeniem społecznym rolników, uznaje się następujące rodzaje oraz rozmiary upraw i produkcji:

1. uprawy roślin ozdobnych i pozostałych w szklarniach ogrzewanych powyżej 100 m<sup>2</sup>
2. uprawy w szklarniach nie ogrzewanych powyżej 100 m<sup>2</sup>
3. uprawy roślin ozdobnych i pozostałych w tunelach foliowych ogrzewanych powyżej 200 m<sup>2</sup>
4. uprawy grzybów i ich grzybni - powyżej 100 m<sup>2</sup> powierzchni uprawowej
5. drób rzeźny:
  - kurczęta - powyżej 1000 szt. (w skali roku)
  - gęsi - powyżej 500 szt. (w skali roku)
  - kaczki - powyżej 500 szt. (w skali roku)
  - indyki - powyżej 500 szt. (w skali roku)

- strusie - powyżej 20 szt. (w skali roku)
6. drób nieśny:
- kury nieśne (w stadzie reprodukcyjnym) - powyżej 2.000 szt. (w skali roku)
  - gęsi (w stadzie reprodukcyjnym) - powyżej 200 szt. (w skali roku)
  - kaczki (w stadzie reprodukcyjnym) - powyżej 500 szt. (w skali roku)
  - indyki (w stadzie reprodukcyjnym) - powyżej 500 szt. (w skali roku)
  - kury (produkcja jaj konsumpcyjnych) - powyżej 1.000 szt. (w skali roku)
  - strusie (w stadzie reprodukcyjnym) - powyżej 6 szt. (w skali roku)
7. zakłady wylęgu drobiu (zdolność produkcyjna - liczba jaj):
- kurczęta - powyżej 3.000 szt.
  - gęsi - powyżej 3.000 szt.
  - kaczki - powyżej 3.000 szt.
  - indyki - powyżej 3.000 szt.
  - strusie - powyżej 50 szt.
8. zwierzęta futerkowe - powyżej 50 szt. samic stada podstawowego:
- lisy i jenoty
  - norki
  - tchórzofretki
  - szynszyle
  - nutrie
  - króliki
9. pasieki powyżej 80 rodzin
10. hodowla i chów świń poza gospodarstwem rolnym, powyżej 100 szt.

Osoba zgłaszająca się do ubezpieczenia społecznego rolników, w związku z rozpoczęciem prowadzenia działu specjalnego produkcji rolnej oraz do ubezpieczenia zdrowotnego, jest obowiązana przedłożyć zaświadczenie organu podatkowego o rodzaju i rozmiarach prowadzonej produkcji oraz o wysokości zadeklarowanego dochodu z tego tytułu. Osoba zgłaszająca prowadzenie działu specjalnego związanego z hodowlą strusi powinna podać informacje o rozmiarach produkcji i dochodach z tego tytułu w oświadczeniu złożonym w jednostce KRUS.

Osoby dotychczas podlegające ubezpieczeniu społecznemu rolników, prowadzące dział specjalny produkcji rolnej, podlegają z tego tytułu ubezpieczeniu społecznemu rolników,

jeżeli rodzaj i rozmiar prowadzonej produkcji jest działem specjalnym w rozumieniu aktualnie obowiązujących przepisów.

**Świadczeniami z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego są:**

- 1) jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, zwane dalej „jednorazowym odszkodowaniem”;
- 2) zasiłek chorobowy.



**Świadczeniami z ubezpieczenia emerytalno-rentowego są:**

- 1) emerytura rolnicza lub renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy;
- 2) renta rolnicza szkoleniowa;
- 3) renta rodzinna;
- 4) emerytura i renta z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin;
- 5) dodatki do emerytur i rent,
- 6) zasiłek pogrzebowy;
- 7) zasiłek macierzyński.



**Emerytura rolnicza przysługuje ubezpieczonemu, który spełnia łącznie następujące warunki:**

- 1) osiągnął wiek emerytalny; wiek emerytalny kobiety wynosi 60 lat, a mężczyzny 65 lat;
- 2) podlegał ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 25 lat.

**Ubezpieczenie dobrowolne (na wniosek)**

Osoby niespełniające warunków do podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu, dla których działalność rolnicza stanowi stałe źródło utrzymania, mogą ubezpieczyć się dobrowolnie po złożeniu stosownego wniosku w jednostce KRUS.

**Rolnik prowadzący działalność rolniczą w gospodarstwie o powierzchni równej 1 ha przeliczeniowemu i poniżej 1 ha przeliczeniowego** (a także jego małżonek i domownik) oraz **osoba, która - będąc rolnikiem - przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa do zalesienia** na zasadach określonych w odrębnych przepisach, jeśli nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, ani nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty, może być objęty ubezpieczeniem:

- w pełnym zakresie, tzn. jednocześnie ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim oraz ubezpieczeniem emerytalno-rentowym,
- lub tylko ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim.

Osoba ubiegająca się o ubezpieczenie, nie może podlegać wyłącznie ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu.

Ponadto ubezpieczeniem na wniosek może być objęta:

1) **ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim** wyłącznie w zakresie ograniczonym, tj. jedynie z prawem do jednorazowego odszkodowania z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, albo śmierci wskutek wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej:

- osoba prowadząca działalność rolniczą (rolnik, jego małżonek lub domownik), a także osoba, która będąc rolnikiem przeznaczyła grunty prowadzonego gospodarstwa do zalesienia na zasadach określonych w odrębnych przepisach,
- podlegająca ubezpieczeniu w ZUS na podstawie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych lub
- mająca ustalone prawo do emerytury lub renty, lub do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, takich jak zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne, po ustaniu stosunku pracy,

## **2) Ubezpieczeniem emerytalno-rentowym:**

- osoba, która podlegała ubezpieczeniu jako rolnik i zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej nie nabywając prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia, jeżeli podlegała ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu przez okres co najmniej 12. lat i 6. miesięcy,
- osoba pobierająca rentę rolniczą z tytułu niezdolności do pracy jako rentę okresową.

### **Ubezpieczenie na wniosek ustaje w szczególności:**

1. w przypadku osób, na których ubezpieczenie regularnie opłacane są składki miesięczne:
  - od dnia następującego po dniu, w którym ustały okoliczności uzasadniające podleganie ubezpieczeniu,
  - od dnia wskazanego w oświadczeniu ubezpieczonego, nie wcześniej jednak niż od dnia, w którym to oświadczenie zostało złożone Kasie;
2. w przypadku osób, na których ubezpieczenie nie są opłacane w terminie należne składki, od pierwszego dnia okresu ubezpieczenia, za który składka nie została opłacona.

Nieopłacenie składki w terminie jest traktowane jako odstąpienie od ubezpieczenia na wniosek, chyba że przed upływem terminu płatności składki rolnik złożył podanie o jego odroczenie albo udowodni, że nieopłacenie składki w ustawowym terminie było wynikiem zaistnienia okoliczności trudnych do przewidzenia i niezawinionych przez płatnika.

## **Działalność gospodarcza a KRUS**

Rolnicy niejednokrotnie ze względu na duże ryzyko związane z wykonywaniem działalności rolniczej podejmują się prowadzenia dodatkowej, pozarolniczej działalności gospodarczej. Stają się wówczas dwuzawodowcami, rolnikami-przedsiębiorcami, którzy dla wsparcia dochodów z działalności rolniczej podejmują się prowadzenia działalności gospodarczej. Działalność ta wcale nie musi być powiązana z prowadzoną pierwotnie działalnością rolniczą. Obecnie liczba podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników, którzy jednocześnie prowadzą pozarolniczą działalność gospodarczą, obejmuje blisko 85 tys. osób (źródło KRUS II kwartał 2016 r.).



## **Zasady podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników w przypadku jednoczesnego prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej działalności gospodarczej**

Zgodnie z przepisem art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, rolnik lub domownik, który rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub rozpoczyna współpracę przy prowadzeniu tej działalności, może nadal podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, jeśli:

- 1) podlegał temu ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata i nadal prowadzi działalność rolniczą, lub stale pracuje w gospodarstwie rolnym obejmującym obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub w dziale specjalnym w rozumieniu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników;
- 2) złoży w KRUS oświadczenie o kontynuowaniu tego ubezpieczenia w terminie 14 dni od rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub rozpoczęcia współpracy przy jej prowadzeniu (do pobrania: Niezachowanie terminu na złożenie oświadczenia jest równoznaczne z ustaniem ubezpieczenia od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy jej prowadzeniu. Oświadczenie można złożyć na wniosku o wpis do centralnej ewidencji i informacji o działalności gospodarczej (CEIDG-1). Złożenie wniosku w tej formie do organu ewidencyjnego traktowane jest jak dotrzymanie terminu złożenia oświadczenia w KRUS);
- 3) nie jest pracownikiem i nie pozostaje w stosunku służbowym;
- 4) nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych;
- 5) kwota należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej (jeżeli działalność ta była prowadzona) nie przekracza określonej kwoty granicznej. Roczna kwota graniczna podlega corocznej waloryzacji wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem i jest ogłaszana w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski", w drodze obwieszczenia ministra właściwego do spraw rozwoju wsi. Kwota graniczna za 2017 r. wynosi 3 300,00 zł (Mon. Pol. z 2017 r. poz. 634).

Zaświadczenie naczelnika właściwego urzędu skarbowego lub oświadczenie o kwocie należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy rolnik lub domownik prowadzący w poprzednim roku podatkowym pozarolniczą działalność gospodarczą obowiązany jest złożyć w KRUS wraz z oświadczeniem, o którym jest mowa w pkt 2).

Kwota podatku od prowadzonej działalności pozarolniczej ma także wpływ na możliwość pozostania przez rolnika lub domownika w ubezpieczeniu społecznym rolników, w kolejnych latach. Do dnia 31 maja każdego roku, po rozliczeniu roku podatkowego, rolnik lub domownik podlegający ubezpieczeniu rolniczemu, prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy jej prowadzeniu, ma obowiązek złożyć w KRUS zaświadczenie naczelnika właściwego urzędu skarbowego albo oświadczenie, że kwota należnego podatku dochodowego od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej za poprzedni rok podatkowy nie przekroczyła rocznej kwoty granicznej.

Jeśli kwota tego podatku przekroczy "roczną kwotę graniczną", a także jeżeli nie zostanie zachowany powyższy termin złożenia zaświadczenia albo oświadczenia, ubezpieczenie rolnika lub domownika ustanie z dniem, do którego rolnik lub domownik zobowiązany był złożyć zaświadczenie/oświadczenie/ w jednostce Kasy, chyba że ten rolnik lub domownik zaprzestął prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej w sposób trwały lub okresowy przed upływem tego terminu. Osoba ubezpieczona powinna w ciągu 14 dni zgłosić fakt zaprzestania wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej.

Rolnik lub domownik prowadzący dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą będzie zobowiązany do opłacania miesięcznej składki podstawowej na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w podwójnym wymiarze. Natomiast na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie składka za te osoby opłacana jest w pojedynczej wysokości, tak samo jak za pozostałych ubezpieczonych, którzy nie prowadzą pozarolniczej działalności gospodarczej. Pozarolnicza działalność gospodarcza jest to - w rozumieniu ustawy - pozarolnicza działalność gospodarcza prowadzona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne, na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, z wyłączeniem:

1. wspólników spółek prawa handlowego,
2. osób prowadzących działalność w zakresie wolnego zawodu:
  - w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne,
  - z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Przez rozpoczęcie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej rozumie się także:

- wznowienie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej po jej okresowym zawieszeniu,
- zmianę rodzaju lub przedmiotu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przez rozpoczynającego współpracę przy prowadzeniu pozarolniczej działalności gospodarczej rozumie się tylko tego rolnika lub jego domownika, który w stosunku do osoby prowadzącej taką działalność (zgodnie w przepisami o systemie ubezpieczeń społecznych) jest: małżonkiem, dzieckiem własnym lub dzieckiem przysposobionym, dzieckiem drugiego małżonka, matką, ojcem, macochą, ojczymem lub osobą przysposabiającą, i pozostaje z tą osobą we wspólnym gospodarstwie domowym.

## **Składki**

Rolnicy podlegający ubezpieczeniu społecznemu z mocy ustawy zobowiązani są do płacenia składek obejmujących ubezpieczenia emerytalno-rentowe, wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie.

### **Składki KRUS na ubezpieczenie społeczne w wymiarze miesięcznym i kwartalnym. Wysokość składek uzależniona jest od wielkości gospodarstwa rolnego**

<b>Wysokość składki na ubezpieczenie społeczne rolników w I kw. 2017r.</b>							
Status ubezpieczonego wielkość gospodarstwa	emerytalno-rentowe				wypadkowe, chorobowe macierzyńskie		łącznie
	miesięczna	dodatkowa	razem	kwartalnie	miesięczna	kwartalnie	
<b>I. Rolnik prowadzący gospodarstwo rolne</b>							
do 50 ha	88,00	0,00	88,00	264,00	42,00 a	126,00	<b>390,00</b>
>50 ha do 100 ha	88,00	106,00	194,00	582,00	42,00	126,00	<b>708,00</b>
>100 ha do 150 ha	88,00	212,00	300,00	900,00	42,00	126,00	<b>1 026,00</b>
>150 ha do 300 ha	88,00	318,00	406,00	1 218,00	42,00	126,00	<b>1 344,00</b>
>300 ha	88,00	424,00	512,00	1 536,00	42,00	126,00	<b>1 662,00</b>
domownik	88,00	0,00	88,00	264,00	42,00	126,00	<b>390,00</b>
<b>II. Rolnik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą i gospodarstwo rolne</b>							
do 50 ha	176,00	0,00	176,00	528,00	42,00	126,00	<b>654,00</b>
>50 ha do 100 ha	176,00	106,00	282,00	846,00	42,00	126,00	<b>972,00</b>
>100 ha do 150 ha	176,00	212,00	388,00	1 164,00	42,00	126,00	<b>1 290,00</b>
>150 ha do 300 ha	176,00	318,00	494,00	1 482,00	42,00	126,00	<b>1 608,00</b>
>300 ha	176,00	424,00	600,00	1 800,00	42,00	126,00	<b>1 926,00</b>
domownik	176,00	0,00	176,00	528,00	42,00	126,00	<b>654,00</b>

#### **Literatura:**

1. Piotr Bórawski Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie „Funkcjonowanie systemu ubezpieczeń społecznych rolników w Polsce”;
2. Andrzej Bieńkowski „System ubezpieczeń społecznych w rolnictwie” 2005;
3. Krystyna Maciejak „Prowadzenie działalności pozarolniczej a prawo do ubezpieczenia w KRUS” Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2016;
4. [www.krus.gov.pl](http://www.krus.gov.pl)

Opracowała: Beata Filipiak - Zespół Rozwoju Obszarów Wiejskich, CDR Brwinów